

o tom svědčí zvláště badatelské příspěvky brněnských i zahraničních muzikologů. Např. ve II. oddíle uvažuje o existenci hudební genologie J. Fukač (Brno), Anthony Briggs (Bristol) je zaujatý žánrovými shodami mezi Mozartem a Puškinem atp.

Organizovat v rozmezí osmi let (1985-1993) tři setkání vědců z Evropy i ze západních zemí, kdy mají příležitost prodiskutovat náročnou problematiku významní badatelé, to je nepochybně úkol nemalý. Klade nároky na každého člena organizujícího pracoviště a ve výsledku zasluhuje uznání. Je třeba jen doufat, že další sborníky

řady *Litteraria humanitas* budou typograficky formálně dokonalejší, což nepochybně přispěje ke zvýznamnění ohlasu tak mimořádných symposií, jakými se právě tato brněnská vědecká setkání stala. Jejich výsledky zakotvené již nyní trvale v řadě sborníků dávají předpoklady k tomu, abychom očekávali nové tvůrčí inspirace ve vědě, ale abychom také udržovali tradici v odkazující návaznosti jak v dalším pokračování symposií, tak ve sbornících ze symposií vzešlých. Není to úkol snadný, brněnské pracoviště však má k němu předpoklady i energii.

Květuše Lepilová

Americký sborník o Lermontovovi

Mikhail Lermontov 1814-1899. Norwich University 1992.

Norwichská univerzita v USA pořádá každoročně letní kursy ruského jazyka a literatury ve Vermontu (The Russian School of Norwich University) a v jejich rámci pak konference a semináře za účasti amerických i evropských rusistů. Z mezinárodní konference o Lermontovovi (k 175. výročí autora narození), konané v roce 1989, vyšel sborník Mikhail Lermontov 1814-1989, datovaný r. 1992, prakticky vydaný až v r. 1993 v tomto ohledu je výrobní lhůta knihy srovnatelná s naší situací.

Sborník obsahuje jedenáct příspěvků, které potvrzují úvodní slovo hlavního redaktora Jefima Etkinda, že máloctihý ruský autor se stal předmětem tak protichůdných interpretací, jako autor *Démona* a *Hrdiny* naší doby. První tři stati jsou řazeny do oddílu *Obecné otázky*. Dominuje jim stat' J. Etkinda (Francie) *Básnická osobnost Lermontova*. Je založena na minuciózní analýze vybraných lyrických básní, v nichž se pro-

sazují jak rozmanitě a často kontrastní rysy básnickovy osobnosti, tak různé polohy stylové. Tato osobitá "dialektika duše", prosazující se hlavně v Lermontovově lyrice, tak podle Etkinda anticipuje umělecký svět velkých ruských prozaiků Dostojevského, Tolstého a Gončarova. I. Serman (Izrael) zkoumá podněty básnického "já" v Lermontovově tvorbě, konfrontuje zejména ranou tvorbu, o níž V. Solovjov vyslovil názor, že je založena na nevídané intenzitě osobního citu a koncentrována na onom "já", s tvorbou po roce 1837, kde vystupuje do popředí spíše umělecká fixace generačního "my". Tento posun pak kulminuje v Lermontovově próze a Serman končí svou studii zdánlivě paradoxním soudem, že romantik Lermontov se stal zakladatelem ruské realistické prózy. J. Dryžakova (USA) naopak analýzou opozice dobra a zla u Lermontova, podloženou statistickými údaji o výskytu výrazů spjatých s danými kategoriemi,

dochází k závěru, že Lermontov je především démonickým, individualistickým básníkem.

Další blok statí je věnován problematice jednotlivých děl M. J. Lermontova. P. Debrecényi (USA) obrací pozornost na ty složky románu *Hrdina naší doby*, které mohou být dokladem strukturních vazeb s romantickou lyrickou poérou, od dějových zvláštností (fragmentárnost nebo to, co Žirmunskij nazýval v souvislosti s Byronem a Puškinem "veršinnost") a způsobu zobrazení hrdinů až po charakteristické jazykové prostředky. Přestože autor uvádí řadu nových dílčích postřehů, některé jeho argumenty postrádají přesvědčivost, jsou spíše výrazem usilovné snahy dokázat výchozí tezi práce. I. Čistova (Rusko) seznamuje s neznámou ranou poérou M. J. Lermontova *Lesní muž*, nalezenou v památníku knížete N. A. Dolgorukova. Jde o poému, která měla být základem libreta opery M. I. Saburova, Lermontovova spolužáka ze Šlechtického ústavu moskevské univerzity. Autorovi se podařilo jednak odhalit pravděpodobného majitele i jiných Lermontovových autografů z dob jejich společného studentského života, jednak prokázat, že v poémě *Lesní muž* je parodicky využito Merzljakovových překladů z antické poezie.

Třetí část sborníku je nazvána *Lermontov a ti druzí* a představuje různé typy komparatistických studií. Americký překladatel Lermontova a Ťučeva A. Liberman konfrontuje tvorbu obou básníků, kteří - přestože se znali - se navzájem necitovali, i když jinak citace druhých básníků jsou u obou hojné. Přes nepochybné rozdíly (Lermontovova otevřenost a Ťučevova uzavřenost vůči čtenářům, odlišný vztah k ději jako stavebnímu prvku atd.) je sblížení jistě racionální kompozice a význam přírody v jejich poezii. Sblížení je i využívání slovních formulí nebo bloků, tedy

postupů, které byly běžné v antické a středověké literatuře. Nejde jen o oblibu určitých motivů a jejich slovního vyjádření, ale často o doslovné opakování určitého tematického bloku nebo o přesně vymezený kompoziční invariant. Liberman to zřetelně ilustruje milostným tématem, v němž se prosazuje konstantní typ hrdinových emocí i chování k ženě (na rozdíl např. od hrdinů Puškinových). Stat' V. Vacura (Rusko) Lermontov a André Chénier je pokusem o výklad méně známé Lermontovovy básně *K+++* z roku 1830 na základě podrobného zkoumání Puškinova a Lermontovova vztahu k A. Chénierovi. Stat' je však přehlčena nejrozmanitějšími historickými a literárněhistorickými podrobnostmi, které poněkud zamlžují výsledný badatelský efekt. L. Volpertová (Estonsko) ve statí Lermontov a Stendhal studuje typologické shody mezi románem *Červený a černý* a nedokončenou *Kněžnou Ligouskou*. Vznik vstřícných proudů směrem ke Stendhalovi spatřuje autorka ve zlomovém momentu Lermontovovy tvorby, kdy se začíná prosazovat to vidění světa, jež lze označit za realistické. Detailní analýza funkce některých motivů (např. motivů koně a vzpoury) dovoluje Volpertové nejen vyslovit názor o blízkosti postav *Sorela* a *Krasinského*, ale podpořit i věrohodnou hypotézu o potenciálním pokračování a dokončení *Kněžny Ligouské* - *Krasinskij* měl zřejmě zahynout v souboji s *Pečorinem*. Podobnou metodou je psána i studie M. Altschullera (USA) o Lermontovově *Komtese Mary* (části *Hrdiny naší doby*) a románu *W. Scotta St. Roman's Well*, v níž autor jednak dokumentuje zájem ruské kulturní veřejnosti 20.-30. let 19. století o Scottovy romány, jednak přesvědčivě dokládá genezi tzv. lázeňského románu v ruské literatuře pod vlivem *W. Scotta*; konkrétním rozбором pak prokazuje, že nepochybným zdrojem Lermontovova textu je právě román *St. Roman's Well*. Originální je i výklad, proč Lermontov

tov v konečné verzi "vyměnil" jeden Scottův román za druhý, tedy román, který čte v noci před soubojem Pečorin: podle Altschullera jde o případ "falešné adresy", Lermontov chtěl skrýt přímou souvislost svého románu s románem *St Ronan's Well*. R. Schulz (USA) se zabývá ohlasy Lermontova v písňových textech A. Galiče a soustředí se zejména na souvislosti Rudého trojúhelníku A. Galiče s Písní o kupci Kalašnikovovi. Na rozdíl od předchozích statí tu však jde více o hypotetické soudy než o dostatečně argumentovaný kontakt dvou básnických subjektů. Závěrečný příspěvek I. Jefimova (USA) představuje s nadhledem podaný kritický výklad pojetí Lermontovova

díla u Merežkovského, V. Solovjova, Rozanova a Klučevského. Autor statí zdůrazňuje především úzkost zorného úhlu, který je většinou determinován filosofickými nebo historickými koncepcemi daného myslitele. Zároveň tak - v obecné rovině - odhaluje slabiny takových přístupů k literárnímu artefaktu, které opomíjejí estetické a strukturní kvality umělecké literatury.

Vcelku lze konstatovat, že sborník svou úrovní daleko přesahuje běžné jubilejní publikace, podává zajímavý obraz různých badatelských metod a nepochybně přináší řadu nových poznatků o díle ruského básníka.

Vladimír Kostrička

Pokus o literární antropologii

Chvatík, K.: Melancholie a vzdor (Eseje o moderní české literatuře). Československý spisovatel, Praha 1992, 272 s.

V uplynulých letech česká literárně-kritická publicistika zaznamenala několik výborů či sborníků, jejichž podnětnost spočívala v komunikační rezonanci a v míře objektivního postžení vývojových tendencí slovesného umění 20. století. K významným antologiím lze zařadit i práci Květoslava Chvatíka s metaforickým názvem *Melancholie a vzdor*, která je koncipována jako prohloubená informace pro zahraniční a domácí čtenáře o kontextových vazbách českého písemnictví posledních sto let s duchovněmi evropskými proudy. Antologie obsahuje celkem 17 studií z let 1982-1988, jež se tematicky soustředí ke třem základním okruhům: 1. česká teorie umění 20. století (Čapek, Mukařovský, Patočka, Teige), 2. mediailony českých básníků (Havlíček, Seifert, Skácel), 3. portréty významných osobností domácí literatury - většinou

disidentského a samizdatového zaměření (Kundera, Škvorecký, Vaculík ad.).

Úvodní stat' *Pražská moderna* a její vývojové etapy vymezuje pojem "moderna", který se zde vymyká běžnému terminologickému úzu: není jím míněn časový úsek 1890-1914 souhrnně označující nástup moderních -ismů koncem a přelomem století. Chvatík chápe "modernu" spíše jako jistý integrující princip, který konstituuje vývojovou linii domácího písemnictví - nejvíce vstupující do pomyslného dialogu s evropským kulturním děním: počínaje generací 90. let a konče novými tendencemi v poválečné literatuře (Gruša, Hrabal, Kundera, Linhartová ad.). Poněkud problematičtější se jeví i užití atributu "pražský"; ve spojení s tzv. modernou toto označení většinou implikuje specifické povědomí organické syntézy české, německé a židovské kultury